

**TURUN
YLIOPISTO**

Eläköön Suomen tasavalta!

Täysistuntokeskustelut vuoden 1919 hallitusmuodosta päätettäessä

Poliittisen historian
kandidaatintutkielma

Laatija:
Roger Kulmala

12.4.2024
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: Roger Kulmala

Otsikko: Eläköön Suomen tasavalta! – Täysistuntokeskustelut vuoden 1919 hallitusmuodosta päätettäessä

Sivumäärä: 26 sivua

Päivämäärä: 12.4.2024

Tiivistelmä:

Tutkielman aihe on tasavaltalaisen vuoden 1919 hallitusmuotoa säädettäessä käydyt eduskunnan täysistuntokeskustelut 2.4.1919–21.6.1919. Tutkielman metodi on täysistuntokeskusteluiden sisällön laadullinen analyysi. Tutkielmassa ilmenee, että kevään 1919 eduskuntavaalien jälkeen poliittinen tahto tasavaltalaisen hallitusmuotoon siirtymiseen oli vahva. Oikeistossa monarkian kannattajat vastustivat tätä tai vaativat vähintään vahvaa valtionpäämiestä. Vasemmistossa sosialidemokraatit hyväksyivät esitetyn hallitusmuodon kompromissina, mutta olisivat halunneet parlamentarismisemmän mallin. Keskustassa Maalaisliitto ja Edistyspuolue ajoivat vahvasti hallitusmuodon hyväksymistä. Keskusteluissa malleina tasavallasta Suomelle esitettiin Yhdysvaltoja, Ranskaa ja vasemmiston toimesta Sveitsiä. Kielikysymys ja kirkon asema herättivät tunteita keskusteluissa. Vuoden 1919 hallitusmuoto oli länsimaisen liberaali, jonka peruseriaatteita ei kyseenalaistettu.

Avainsanat: Eduskuntatyö, Valtiosäännöt, Puolueet, Tasavallat,

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Läpi interregnumin kohti länttä	7
2.1	Punakapinallisia ja monarkisteja	7
2.2	Länsisuuntaus ja tasavaltalaisen hallitusmuodon säätäminen	8
2.3	Vuoden 1919 hallitusmuodon merkitys	9
3	Täysistuntokeskustelut	11
3.1	Valtiopäivien avajaiset ja monarkistisen hallitusmuodon hylkääminen	11
3.2	Hallituksen hallitusmuodon lähetekeskustelu ja ensimmäinen käsittely	12
3.3	Hallituksen hallitusmuotoesityksen toinen käsittely	15
3.4	Hallituksen esitystä ei julisteta kiireelliseksi	18
3.5	Tasavaltalainen hallitusmuoto hyväksytään	20
4	Täysistuntokeskusteluiden analysointi	22
4.1	Puolueiden toimintatavat	22
4.2	Keskusteluiden sisältö	23
5	Johtopäätökset	25
	Lähteet	26

1 Johdanto

Jos tänä päivänä tavalliselta suomalaiselta kysytään, mikä on suomalaisuuden keskeisiä arvoja, saattaa hänen vastauksessaan hyvinkin korostua kansanvalta ja demokraattinen yhteiskunta. Itsenäisyyspäivän juhlinta huipentuu linnan juhliin, joita isännöi tasavallan presidentti. Mutta Suomen tasavalta ja tasavallan presidentin virka eivät ole historiallisesti katsannossa kovin vanhoja, vain reilu sata vuotta sitten muodostettu, kun eduskunta kesällä 1919 päätti tasavaltalaisesta hallitusmuodosta. Opinnäytetyöni Eläköön Suomen tasavalta – Täysistuntokeskustelut vuoden 1919 hallitusmuodosta päätettäessä käsittelee kansanedustajien käymiä keskusteluja eduskunnan täysistunnoissa. Kun demokratia on nykyisen suomalaisen yhteiskunnan keskeisiä arvoja, niin tavoitteeni opinnäytetyössäni on auttaa ymmärtämään sitä hetkeä, kun tasavalta perustettiin.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymys on, miten kansanedustajat keskustelivat hallitusmuodosta eduskunnan täysistunnoissa. Valitsemani tarkastelujakso alkaa valtiopäivän avajaisista 2.4.1919, jolloin vuoden 1919 eduskuntavaaleissa valittu eduskunta, joka hallitusmuodon tuli säätämään, ensi kerran kokoontui. Tarkastelujakso päättyy 21.6.1919, jolloin eduskunta hyväksyi uuden hallitusmuodon. Tarkastelussa on ne täysistuntokeskustelut, jotka liittyvät hallitusmuotoon. Lähteinä on eduskunnan pöytäkirjat täysistunnoista. Analysoin täysistuntojen keskusteluiden sisältöjä laadullisesta näkökulmasta.

Opinnäytetyön alussa on taustoistuskappale. Tässä kappaleessa käyn läpi vuoden 1919 hallitusmuotokäsittelyä edeltävää lähihistoriaa alkaen tsaarinvallan kaatumisesta maaliskuussa 1917. Edeltävien vuosien tapahtumiin viitattiin runsaasti vuoden 1919 keskusteluissa. Esittelen Suomen ulkopoliittista tilannetta ja sen vaikutusta hallitusmuodon säätämiseen. Käyn läpi lyhyesti vuoden hallitusmuodon syntyä ja sen säätämisprosessia. Hallitusmuodon sisältö perustuu pitkälti Leo Mechelinin perustuslaillisten ja J. K. Ståhlbergin työhön ja eduskunnan valiokunnissa tehtyihin sovintoihin. Lisäksi esittelen eri tulkintoja sen merkityksestä 3. luvussa käyn läpi kronologisesti hallitusmuotoon liittyviä keskustelua ja pyrin analysoimaan niitä tekstitasolla. Päädyin kronologiseen läpikäymiseen, koska keskustelu on vuorovaikutteista toimintaa ja sosiaalisesta ja ryhmien dynamiikasta saa kiinni siten helpoiten. 4. luvussa analysoin hallitusmuotokeskusteluita; miten puolueet toimivat ja mitkä teemat hallitsivat keskustelua.

Tutkimuskirjallisuutena käytän Sven Lindmanin teosta *Eduskunnan aseman muuttuminen 1917–1919*, jossa käydään tarkasti läpi eduskunnan toimintaa mukaan lukien vuoden 1919 hallitusmuodon säätäminen. Juhani Paasivirran teokseen *Ensimmäinen maailmansodan sodan voittajat ja Suomi* tukeudun tarkastellessani Suomen suhteita länteen keväällä 1919. Seppo Tiihosen *Vallan kumoukset Suomessa 1917–1919* tarjoaa tuoreempaan tutkimukseen viittaavan teoksen historiallisten tapahtumien taustoittamiseen. Esko Riepulan, Jukka Kultalahden ja Teuvo Pohjolaisen *Kenellä valta valtiossa* -teos liittää vuoden hallitusmuodon 1919 Suomen pidempään perustuslailliseen kehitykseen. Väinö Tannerin omaelämäkerrallinen *Kuinka se oikein tapahtui – Vuosi 1918 esivaiheineen ja jälkiselvittelyineen* auttaa selittämään Sosialidemokraattisen puolueen toimintaa interregnumin ja vuoden 1919 hallitusmuotoa säädettäessä.

2 Läpi interregnumin kohti länttä

2.1 Punakapinallisia ja monarkisteja

Tsaari Nikolai II:n vallasta luopuminen helmikuun vallankumouksessa käynnisti niin Venäjällä kuin Suomessa poliittisten murrosten sarjan. Nämä tapahtumat vaikuttivat vahvasti vuoden 1919 kansanedustajiin ja monet olivat aktiivisia osallistujia.

Vallan vaihtuminen Pietarissa maaliskuussa 1917 johti välittömästi Venäjän vapaamielisempään suhtautumiseen Suomea kohtaan.¹ Vuonna 1916 oli käyty eduskuntavaalit, joissa Sosiaalidemokraatit oli saanut enemmistöön eduskuntaan. Tältä pohjalta Sosiaalidemokraattien Oskari Tokoi päätyi senaatin talousosaston varapuheenjohtajaksi, yhteishallitukseen, johon tuli sama määrä sosiaalidemokraatteja ja porvareita. Heinäkuussa 1917 eduskunnassa hyväksyttiin valtalaki, jossa Suomen eduskunta nostettiin ylimmän vallan käyttäjäksi.² Kyseessä ei ollut itsenäisyydenjulistus, sillä ulkopoliittikka ja sotilasasiat jäivät vielä Venäjän päätettäväksi. Eduskunnan valtaa korostava valtalaki oli erityisesti sosiaalidemokraattien suosiossa. Siksi vasemmiston tyrmistys oli suurta, kun Venäjän väliaikainen hallitus hylkäsi valtalin ja määräsi eduskunnan hajotettavaksi ja uudet vaalit. Kun senaatin porvariedustajat tukivat hajotusmanifestin promulgaatiota eli julkaisua³, vasemmiston ja oikeiston välit heikkenivät.

Syksyn eduskuntavaaleissa oikeisto sai enemmistön eduskuntaan. Lokakuun vallankumous, jossa Leninin bolševikit nousivat valtaan Venäjällä, käänsi taas tilanteen. Porvarit ajoivat nyt itsenäisyyttä. 15. marraskuuta eduskunta julisti itsensä korkeimman vallankäyttäjäksi ja 6. joulukuuta Suomi julistettiin itsenäiseksi tasavallaksi.⁴ Lokakuun vallankumous, Suomessa vallinnut työttömyys ja elintarvikekriisi sekä poliittisesti kokemattomien joukkojen liittyminen puolueeseen radikalisoi Sosiaalidemokraattisen puolueen yrittämään vallankumousta tammikuun lopussa. Valkoiset kukistivat punakapinan muutamassa kuukaudessa Saksan avustuksella. Epäonnistuneen punakapinan seuraus oli, että suurin osa vallankumouksellisista sosiaalidemokraateista oli nyt kuollut, vangittu tai maanpaossa.

---

¹ Tiihonen 2019, 29–50.

² Tiihonen 2019, 84–88; Riepula, Kultalahti ja Pohjolainen 2019, 97–101.

³ Kirjallisuudessa käytetään sekä termejä julkaisu että promulgaatio. Kyseessä oli autonomian ajan oikeuskäytäntö, jossa Suomen senaatti julkaisi/promulgoi Pietarista annetut määräykset. Eduskunnan hajottaneen manifestin promulgaatiosta Lindman 1968, 124–133 ja Tiihonen 2019, 88–32.

⁴ Tiihonen 2019, 180–197 ja 221–232.

Kansalaissota ja sen verinen jälkiselvittely kiristivät tunnelmaa. Ennen punakapinaa suomalainen oikeisto oli ollut tasavallan kannalla, mutta nyt monarkismi sai merkittävää kannatusta.⁵ Hinta Saksan avusta kansalaissodassa oli Suomen sitominen Saksaan. Oikeisto päätti sopeutua tilanteeseen yrittämällä saada Suomeen saksalaista monarkia ja pyrkiä saamaan Suomelle tukea Itä-Karjalan saamiselle. Porvaripuolueet eivät kuitenkaan olleet yhtenäisiä, vaan Maalaisliitto ja yksittäiset kansanedustajat muista puolueista vastustivat monarkismia. Kun monarkistit eivät saaneet monarkistista hallitusmuotoa hyväksytyä kiireellisenä, tulkitsivat he, että Ruotsin vallan aikainen vuoden 1772 kustavilainen hallitusmuoto⁶ on yhä voimassa ja sen perusteella suoritettiin kuninkaanvaali, jossa Hessenin prinssi Friedrich Karl valittiin kuninkaaksi. Kun Saksa hävisi ensimmäisen maailmansodan ja Saksan keisarikunta kaatui, oli suomalaistenkin monarkistien myönnettävä tappionsa.

2.2 Länsisuuntaus ja tasavaltalaisen hallitusmuodon säätäminen

Suomessa katsottiin uudessa tilanteessa olevan välttämätöntä lähentyä maailmansodan voittaneita demokraattisia länsivaltoja. Valtiohoitajaksi valittiin entente-mielinen C. G. E. Mannerheim. Ehtona länsivaltojen tunnustukselle Suomen itsenäisyydestä oli aiemmasta saksalaissuuntauksesta luopuminen ja demokratian vahvistaminen, mikä tarkoitti uusia eduskuntavaaleja, joihin myös kapinaan osallistumattomat sosiaalidemokraatit saivat osallistua.⁷ Maailmansota, kansalaissota ja vallankumoukset Venäjällä olivat aiheuttaneet Suomeenkin elintarvikepulan. Länsiliittoutuneiden elintarvikehuollosta vastasi Yhdysvallat ja sitä johti Herbert Hoover. Suomalaiset onnistuivat neuvottelemaan, että elintarvikekuljetukset Suomeen tulisi sallia alkuvuodesta 1919, mikä helpotti huomattavasti huoltotilannetta Suomessa.⁸ Kevään 1919 eduskuntavaaleissa keskiryhmät kehuivat, että heidän länsilinjansa oli pelastanut Suomen ja oikeistoryhmät pelottelivat, että sosiaalidemokraattien voitto veisi Suomen lähemmäs bolševikkeja ja veisi länsituen pois.⁹ Britannia ja Yhdysvallat tunnustivat Suomen itsenäisyyden toukokuun alussa ja Ranska oli palauttanut täydet diplomaattisuhteet jo aiemmin. Kun ilmoitus Yhdysvaltain tunnustamis päätöksestä luettiin eduskunnassa, niin puhemies Relander muisti kiittää maata elintarvikeavusta.¹⁰

---

⁵ Ibid. 385–411.

⁶ Vuoden 1772 hallitusmuodon synnystä Rieppola, Kultalahti ja Pohjolainen 2019, 45–52; Vuoden 1772 hallitusmuodon soveltamisesta vuonna 1918 Lindman 1968, 267–271.

⁷ Paasivirta 1961, 106–156.

⁸ Ibid., 74–105.

⁹ Ibid., 105.

¹⁰ PTK 16/1919 vp. Puhemies, 9.5.1919, 368.

Kevään 1919 eduskuntavaalit voittivat tasavaltalaiset voimat, kun uudelleenjärjestäytyneet Sosiaalidemokraatit palasivat eduskuntaan suurimpana puolueena ja Maalaisliitto sai myös vaalivoiton monarkistisen oikeiston hävitessä paikkoja. Valtiosääntökeskustelussa esiintyi kolme päälinjaa; Sosiaalidemokraattien parlamentarismia suosiva linja, oikeiston eli Kokoomuksen ja Ruotsalaisen kansanpuolueen linja, jossa osa korosti vahvaa hallitusvaltaa ja osa vastusti ylipäätään tasavaltalaiseen hallitusmuotoon siirtymistä, ja keskustan eli Edistyspuolueen ja Maalaisliiton linja, jossa kannatettiin tasavaltalaista hallitusmuotoa vahvan valtionpäämiehen kanssa.¹¹ Eduskunta hylkäsi edellisen eduskunnan käsittelemän monarkistisen hallitusmuodon ja pari kansanedustajaa teki omat aloitteensa hallitusmuodosta. Kaarlo Castrenin hallitus, jonka valtionhoitaja Mannerheim oli nimennyt eduskuntavaalituloksen seurauksena, esitteli esityksen tasavaltalaisesta hallitusmuodosta toukokuun 14. päivä. Vuoden 1919 hallitusmuoto perustui 1917 asetetun Ståhlbergin perustuslakikomitean ja Mechelinin senaatin hallitusmuotoehdotukseen.¹² Hallitusmuoto esitys muuttui hieman valiokuntakäsittelyjen neuvotteluissa ja kun oikeisto esti käsittelyn kiireellisenä, niin perustuslakivaliokunnasta kaivettiin edustaja Heikki Ritavuoren aiemmin tekemä aloite hallitusmuodosta ja muokattiin hyvin samankaltaiseksi hallituksen esityksen kanssa ja käsiteltiin pikatahtiin. Oikeistolle annettiin minimaallisia myönnytyksiä ja hallitusmuoto hyväksyttiin kiireellisenä 21. kesäkuuta.¹³ Harkittuaan hallitusmuodon hylkäämistä ja uusien eduskuntavaalien määräämistä toteuttaakseen intervention Venäjän sisällissotaan valtionhoitaja Mannerheim hyväksyi hallitusmuodon 17. heinäkuuta.¹⁴

2.3 Vuoden 1919 hallitusmuodon merkitys

Hallitusmuodon merkityksestä on esitetty erilaisia tulkintoja, joita on hyvä esitellä. Tässä ei ole tarkoituksenmukaista arvioida, mikä tulkinta on osuvin. Sven Lindman kuvailee valtiosääntöä ”dualistiseksi”, mutta parlamentarismi on pysynyt hallitsevana periaatteena.¹⁵ Julkisoikeuden emeritusprofessoreiden Esko Riebulan, Jukka Kultalahden ja Teuvo Pohjolaisen mukaan vuoden 1919 hallitusmuoto jatkoi vahvan presidentin vallan myötä keisarillista ja kustavilaista perinnettä, ja valtiopäämiehellä oli jatkossakin mahdollisuus rajoittaa enemmistödemokratiaa. Omaisuudensuojaa korostamalla ja eduskuntaudistuksen

---

¹¹ Lindman 1968, 373–375.

¹² Riepula, Kultalahti ja Pohjolainen 2019, 116.

¹³ Lindman 1968, 373–426

¹⁴ Paasivirta 1961, 238–241

¹⁵ Lindman 1968, 426.

myötä voimaan tullut jarrutusjärjestelmä siirsi valtiosääntöön säätyjakoisen yhteiskunnan valtasuhdejärjestelmän suojarakenteen. Merkittävimpiä demokratialle olivat eduskunnan toimivallan laajentaminen finanssi- ja lainsäädäntöasioissa ennen hallitusmuodon hyväksymistä.¹⁶ Paavo E. Kauppinen väitöskirjassaan esittämän tulkinnan mukaan eduskunta hyväksyi ”the liberal West” tyypin John Locken ja David Humen tulkitseman järjestelmän, joka siirsi Suomen länsimaiseen parlamentarismiin.¹⁷ Kauppinen käy väitöskirjassaan läpi

---

¹⁶ Riepula, Kultalahti ja Pohjolainen 2019, 113–117

¹⁷ Kauppinen 1992, 208.

3 Täysistuntokeskustelut

3.1 Valtiopäivien avajaiset ja monarkistisen hallitusmuodon hylkääminen

Tässä luvussa käyn läpi ja eduskunnan täysistuntokeskusteluja liittyen hallitusmuotoon. Pääpaino on Castrénin hallituksen esityksen käsittelyssä, josta keskusteltiin eniten ja lopulta hyväksytyksi tulleessa esityksessä.

4. huhtikuuta oli valtiopäivien avajaiset. Puhemies Lauri Kr. Relander korosti avajaispuheessaan, miten poikkeuksellisen vaikeassa tilanteessa eduskunnan on löytää oikeat keinot suurten kysymysten ratkaisemiseen. Uuden hallitusmuodon syntymään saaminen oli ensimmäinen konkreettinen haaste, jonka puhemies mainitsi. Kokoomuksen kansanedustaja Edvard Hannula piti valtiopäiväsaarnaan, joka käsitteli viime aikojen vaikeita tapahtumia. Hannula ei maininnut hallitusmuotoa, mutta varoitti vihasta, riidasta ja eripuraisuudesta ja totesi suurempienkin kansojen kaatuneen vääryyteen ja puolueriitoihin. Valtionhoitaja Mannerheim omassa puheessa korosti mm. hyviä suhteita länsivaltoihin ja heiltä saatua elintarvikeapua. Hallitusmuotokysymyksestä Mannerheim totesi, että sen pitäisi antaa hallitukselle riittävä arvovalta ja voima, taaten valtion säilymisen ja rauhallisen kehityksen. Vastauspuheessaan valtionhoitajalle puhemies vielä retorisesti kysyy, löytyykö eduskuntaryhmiltä tajuntaa saada valtiomuoto, joka mahdollistaa todelliseen ja valistuneeseen kansanvaltaan perustuvan valtiollisen kehityksen.¹⁸ Valtiopäivien avajaisten puheet yleensä ovat muodollisia. Yhteistä puheenvuoroille oli yhtenäisyyden korostaminen, mutta Mannerheim korosti hallitusmuodon kohdalla arvovaltaa ja voimaa, kun Maalaisliittolainen Relander mainitsi hallitusmuodon yhteydessä kansanvallan.

Vuoden 1919 valtiopäivät sai pöydälle vuoden 1917 toisilta valtiopäiviltä lepäämään jääneen monarkistisen esityksen hallitusmuodoksi. Aluksi keskusteltiin, miten asian käsittely valtiopäiväteknisestä näkökulmasta tapahtuisi. Seuraavaksi keskustelussa tasavaltalaiset oikeistolaiset ja sosiaalidemokraatit keskittyivät syyttämään monarkisteja heidän yrityksestään toteuttaa kuningashanke vajaalukuisella eduskunnalla ja turvautua vanhan kustavilaisen hallitusmuodon pykäliin kuninkaanvaalin järjestämistä varten.

Sosiaalidemokraattien Väinö Tanner piti kovasanaisen puheenvuoron, jossa syytti monarkisteja rikallisesta toiminnasta, mutta lievensi sanomaa katsomalla, että vaalitappio oli

---

¹⁸ PTK 2/1919 vp. Puhemies 4.4.1919, 15; Hannula 4.4.1919, 17; Valtionhoitaja 4.4.1919, 18–19.; Puhemies 4.4.1919, 19.

riittävä rangaistus.¹⁹ Vuoden 1918 tapahtumien läpikäynti ei kuuluu opinnäytteen aiheeseen, mutta Tanner ja muut tasavaltalaiset tekevät asiallisen huomion, että monarkistit hyvin selvästi hävisivät vaalit, mikä osoittaa suomalaisten kannattaneen tasavaltalaista hallitusmuotoa. Kokoomuksen Rafael Erich puheenvuorossaan summasi keskustelun olevan periaatteellista laatua, koska hallitusmuoto tulisi joka tapauksessa kaatumaan. Erich kuitenkin vielä puolustaa monarkiaa, mutta katsoo, että nykyaikaisessa valtiossa kansa on kaiken julkisen vallan perustus ja voimanlähde. Erichin esimerkkeinä monarkioista ovat Ruotsi ja Englanti, joissa hallitsijan valta oli lähinnä muodollista. Suomen ruotsalaisen kansanpuolueen ja monarkian kannattaja Ernst Erlander vihjasi, että hallitusmuodosta päättämisen lykkäävän Englannin ja USA:n tunnustusta Suomen itsenäisyydelle.²⁰ Eduskunta äänesti monarkistisen valtiomuodon kumoon selvin luvuin.

3.2 Hallituksen hallitusmuodon lähetekeskustelu ja ensimmäinen käsittely

14. toukokuuta Castrénin hallituksen esitys saapui eduskunnan täysistuntoon lähetekeskusteluun. Keskustelu oli lyhyt. Edustaja Estlander arvosteli, että hallituksen esitys oli annettu myöhään ja että esitykseen oli päätyntä huonoja vaikutteita presidentin veto-oikeuden suhteen ja presidentin vaalitavasta, joka tässä vaiheessa olisi tapahtunut eduskunnassa. Ruotsalaisen kansanpuolueen Artur Eklund katsoi Euroopassa käynnissä olevien tasavaltojen perustamisen johtavan bolševismien etenemiseen. Anglosaksiset perinteet voivat tarjota mahdollisuuden tasavaltalaiseen hallitusmuotoon, mutta Eklundin mielestä Suomen pitäisi pysyä vuoden 1772 hallitusmuodossa. Eklundin puheenvuoron ajatusmalli muistuttaa maailmansotien välisen oikeistoradikalismien logiikkaa, jossa ei-demokraattinen valtiovalta tarjoaa suojan bolševismilta. Kaikki Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajat eivät olleet monarkisteja ja Georg Schauman omassa puheenvuorossaan tarjosi syvempää valtio-opillista pohdintaa esityksestä tasavaltalaisesta näkökulmasta. Schaumanin huoli oli, että jos eduskunta valitsee presidentin, voiko presidentti toimia riippumattomana eduskunnasta. Maalaisliiton Antti Juutilainen puolusti esitystä ja eduskuntaa presidentin valitsijana. Juutilainen pohtii, onko termi ”presidentti” vieras Suomen kansalle ja ”esimies” parempi.

¹⁹ PTK 9/1919 vp. Tanner 25.4.1919, 135–136.

²⁰ Ibid. Erich 25.4.1919, 138–139; Estlander 25.4.1919, 130–131; Helenius-Seppälä 25.4.1919 141–142.

Juutilaisen puheenvuoron sävy ja sisältö saivat kritiikkiä kokoomuksen Paavo Virkkuselta ja Ruotsalaisen kansanpuolueen Hjalmar Procopélta. Edistyspuolueen Oskari Mantere ilmaisi tyytyväisyytensä, että hallitusmuotoesitys on annettu ja korosti tarvetta saada asia hyväksytyksi nopeasti.²¹ Keskustelussa ei ollut mukana Sosialidemokraattien kansanedustajia. Selvästi kansanedustajat suosivat valiokuntatyötä ja epävirallisia neuvotteluja keinoja vaikuttaa hallitusmuodon sisältöön täysistuntokeskustelun sijasta.

24. toukokuuta hallituksen hallitusmuotoesitys oli ensimmäisessä käsittelyssä eduskunnan täysistunnossa. Käsittelyn aloitti pääministeri Castrén käymällä läpi muutoksia, joita oli tehty perustuslakivaliokunnassa hallituksen esitykseen.²² Tässä käsittelyssä hallitsevia teemoja olivat presidentin valta, parlamentarismi ja ruotsinkielisen vähemmistön asema.

Socialidemokraattien Hannes Ryömän mielestä Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajien vaatimus erillisen perustuslaintasoisien kielilain ruotsinkielisten oikeuksien suojelemiseksi on turha. Ryömä syytti ruotsinkielistä yläluokkaa suomenkielisten oikeuksien syrjinnästä. Ryömä katsoi, että oikea tapa turvata ruotsinkielisten oikeudet on sisällyttää ne muiden oikeuksien kanssa hallitusmuodossa. Ruotsalaisen kansanpuolueen Georg von Wendt oli huolissaan, että esitettävässä hallitusmuodossa ruotsinkieliset joutuivat suomenkielisen enemmistön tyrannian alle. Suomenkielisten edustajien puheenvuoroissa oli tuotu halu turvata ruotsinkielisten oikeudet, mutta ruotsinkielisten esittämät toimet nähtiin hajottavina. Presidentinasemasta keskusteltaessa Ernt Estlander näki presidentin aseman esityksessä liian heikkona. Kokoomuksen Wilhelmi Malmivaara esitti lisäystä, että valtionpäämiehen olisi tunnustettava ”evaankelista uskoa”.²³ Presidentin valintatapa ja valta olivat myös edustajien puheenvuorojen aiheita.

Tämän käsittelyn yhteydessä oli muutama puheenvuoro, joita on syytä tarkastella tarkemmin. Kansallisesta kokoomuksesta merkittävimmät puheenvuorot käyttivät E. N. Setälä ja Rafael Erich. Suomen kielen ja kirjallisuuden professorin Setälä kiinnittää puheenvuorossaan sanan ”tasavallan” taustaan ja pohtii, olisiko ”kansanvaltio” parempi ilmaisu ”republikaaniselle aatteelle. Setälä myös pohtii, olisiko kotimainen ilmaisu presidentille ollut löydettävissä, mutta päättyy puheenvuorossa käyttämään hallitusmuodossa olevia termejä. Monarkistiksi

---

²¹ PTK 18/1919 vp. Estlander 14.5.1919, 418–419; Eklund 14.5.1919, 421; Schauman 14.5.1919, 419–420; Juutilainen 14.5.1919, 421–423; Virkkunen 14.5.1919, 423; Procope 14.5.1919, 423–424; Mantere 14.5.1919, 423.

²² PTK 23/1919 vp. Pääministeri Castrén 24.5.1919, 498–499.

²³ Ibid. Ryömä 24.5.1919, 507–510; von Wendt 24.5.1919, 513–514; Estlander 24.5.1919, 504–507; Malmivaara 24.5.1919, 522–523.

tunnustautuva Setälä ilmaisi tahtonsa käsitellä tasavaltalainen hallitusmuoto pikaisesti, mutta tahtoi vaikuttaa vahvan valtionpäämiehen asettamiseen. Setälä arvostelee hallituksen esitystä parlamentarismiin ja vahvan presidenttivallan kompromissina ja jäi odottamaan esitykseen parannuksia.²⁴ Rafael Erichin puheenvuoro on asiantunteva katsaus Suomen ja ulkomaidenkin valtiolliseen kehitykseen. Hän huomioi, että siirtyminen monarkistisesta perinteestä tasavaltalaiseen on oikeudellisestikin merkittävä kehitys. Erich oli vahvan hallitusvallan kannalla. Hän vertaili Suomeen eitettyä mallia Yhdysvaltoihin ja Ranskaan. Ero Yhdysvaltoihin oli, että vaikka maa on ollut mallina Suomen esitykselle, niin valtiollisia tehtäviä ei ole jaettu samalla tavalla, vaan Suomessa on korostettu parlamentin vahvaa asemaa. Ranskan esimerkkiä Erich kävi läpi laajasti ja totesi, miten Ranskan mallissa presidentti oli heikko parlamenttiin nähden, koska parlamentti valitsi hänet.²⁵

Sosialidemokraateista Väinö Voionmaa piti puheenvuoron, joka mielestäni kuvastaa hyvin, ei pelkästään sosialidemokraattien silloisia tunteja, vaan laajemmin vasemmistolaista ajattelua. Aluksi Voionmaa korosti hallitusmuodon hyväksymien tärkeyttä ja mainitsi yhdeksi perusteluksi kaappauspolitiikan vaaran, viitaten mahdollisesti Mannerheimiin. Voionmaa arvosteli ennen eduskuntavaaleja sosialidemokraatteihin kohdistunutta häirintää ja totesi mielenkiintoisesti, että työväelle voidaan sanella hallitusmuoto samalla tavalla kuin Saksan kansalle oltiin sanelemassa pakkorauhaa länsivaltojen toimesta. Voionmaa pelkäsi, että kun työväen puolueen vastustajilla on kaikki valta, niin he painostaisivat maan yhteisen edun nimessä sosialidemokraatteja hallitusmuodon taakse. Voionmaan puheessa näkyy kansalaissodan vaikea jälkiselvittely ja sen aiheuttama epäluottamus. Kuitenkin Suomi oli heikkouden tilassa, jossa Ruotsi uhkaa ottaa Ahvenanmaan ja idästä uhkaavat suuret vaarat. Voionmaa kääntää katseensa historiaan ja tyrmää ajatuksen hallituksen ja kansan välillä ja näkee sen olleen yläluokan valtaa Pietariin tukeutuen. Vallanjako-oppikin on hallitukselle ja virkamiehille keino ohittaa kansan tahto Ruotsin vallan ajoilta periytyneen yläluokan ja kansan suuren enemmistön välille Voionmaa loi vastakkainasettelun. Voionmaan mukaan kansan tahdon on oltava ratkaiseva. Länsimaat ovat Voionmaalle esimerkki, siellä parlamentarismi toimii ja byrokratia palvelee kansan etua. Voionmaalle ehdotettu presidentinvalta oli liian suuri ja uhka kansanvallan toteutumiselle. Hän näkee vahvan presidentin monarkistien juonena ja nosti esimerkiksi Napoleon III:n nousun keisariksi kansanäänestyksen kautta. Voionmaan mukaan kokemattomalle Suomen kansalle

---

²⁴ Ibid. Setälä 24.5.1919, 499–504.

²⁵ Ibid. Erich 24.5.1919, 523–528.

hallitusmuoto syötetään parlamentarismina. Voionmaa syytti Maalaisliittoa, että he eivät suostuneet Sosialidemokraattien kompromissiin parlamentaarisemmasta hallitusmuodosta.²⁶ Kun Voionmaan puhetta vertaa oikeiston puheenvuoroihin, näkee kuinka paljon näkemykset hallitusmuodon parlamentaarisuudesta ja presidentin vallasta eroavat. Voionmaan puhetta voi myös verrata myöhemmin hallitusmuodosta esitettyyn kritiikkiin erityisesti vasemmistolaisesta näkökulmasta ja havaita yhtäläisyyksiä.

Santeri Alkio puheenvuorossaan asettui puolustamaan hallitusmuotoesitystä ja sen hyväksymistä tässä tilanteessa sen puutteista huolimatta. Alkio ilmaisi turhautuneisuutensa viime vuoden monarkistiseikkailusta ja olisi toivonut tasavaltalaisen hallitusmuodon hyväksymistä vuotta aiemmin. Alkio näki, että esitykseen on yritetty löytää keskikohta, johon oikeisto ja vasemmisto voivat yhtyä. Alkio totesi, miten luja hallitusvalta voi perustua vain eduskunnan takaukseen. Alkio suuntasi puheessaan maailmalle, miten lujat hallitusvallat venäläinen monarkia ja Saksan valtakunnan mahti olivat kaatuneet. Alkio näki kolme tasavaltaa, Sveitsin, Ranskan ja Pohjois-Amerikan Yhdysvallat, josta oli tullut militarisesti vahvin valtakunta. Alkio näki presidentin valitsijamiesvaalin yhtenä vaihtoehtona. Alkio vastusti läänien jakamista kielirajojen perusteella, koska koki sen hajottavana. Lopussa Alkio puolustaa vielä kansanvaltaa.²⁷ Ensimmäisen käsittelyn keskustelut tarjosivat hyvän ikkunan kansanedustajien tuntoihin ja erilaisiin näkemyksiin hallitusmuodosta, parlamentarismista ja presidentin asemasta.

3.3 Hallituksen hallitusmuotoesityksen toinen käsittely

2. kesäkuuta hallitusmuotoesitys saapui suuren valiokunnan käsittelystä täysistuntoon toista käsittelyä varten. Suuressa valiokunnassa oli esitykseen tullut muutoksia, lähinnä oikeaan suuntaan. Merkittävin oli presidentin valinta valitsijamiesvaalissa eduskunnan sijasta. Ruotsinkielisten asemaan tuli myös parannuksia.²⁸ Vasemmistossa oltiin pettyneitä valitsijamiesvaaliin siirtymisestä ja muista myönnytyksistä oikealle. Väinö Voionmaan puhe ilmaisi selkeästi tätä pettymystä. Hän kritisoi virkamiesten aseman suojaavia pykäläitä ja pohti, olisiko Englannin malli, jossa kirjoitettua perustuslakia ole, malliksi Suomelle. Voionmaa syytti Maalaisliittoa liiasta taipumiselle oikealle hallitusmuotoneuvotteluissa. Santeri Alkio puheenvuorossaan korosti kompromissin tärkeyttä, mutta ehti muistuttaa Voionmaata

²⁶ Ibid. Voionmaa 24.5.1919, 514–522.

²⁷ Ibid. Ministeri Alkio 24.5.1919, 510–513.

²⁸ Lindman 1968, 405–406.

edellisvuoden punakapinasta ja monarkisteja kuninkaan valitsemisesta 56 kansanedustajan voimin. Kokoomuksen Paavo Virkkunen mainitsi jälleen kokoomuksen ryhmän sisältävän monarkisteja, mutta jotka ovat silti valmiina hyväksymään hallitusmuodon, jos heidän toiveitansa kuunnellaan. Virkkunen nosti Yhdysvaltojen välillisen valitsijamiesvaalin malliksi presidentinvalintaan ja Ranskan, jossa parlamentti valitsee presidentin, huonoksi esimerkiksi. Virkkunen toivoo presidentille tarpeeksi valtaa eduskuntaan nähden. Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajat muodostivat jälleen keskustelun oikean laidan. Emil Hästbacka ei usko presidentin pystyvän nousevan samalla tavalla päivänpolitiikan yläpuolelle kuin monarkki. Hästbacka puhui Ruotsin historiasta ja nosti Kustaa Vaasan esimerkin johtajuudesta. Hjalmar Procopé varoitti, että jos yhdelle taholle keskittää liikaa valtaa, seurauksena voi olla despotismi, jopa silloin, kun valta keskitetään parlamentille.²⁹

Keskustelua herättivät lisäksi ruotsinkielisten ja kirkon asema hallitusmuodossa. Maalaisliiton Juho Niukkanen kritisoi ruotsalaisille tehtyjä myönnytyksiä ja pohti, onko taustalla kaupat sosialistien kanssa. Sosialidemokraattien Otto Andersson vastasi, että vasemmistolle kielikysymys on periaatteen asia ja ruotsienkielinen ja suomenkielinen työväki tulevat toinen keskenään ja varoitti kielifanatismista.³⁰ Salikeskustelussa toivottiin hallitusmuotoon selkeää mainintaa evankelisluterilaisesta kirkosta Suomen uskontona. Taas esitettiin kokoomuksen edustajan suusta toive, että presidentin pitäisi olla luterilainen. Toisen käsittelyn yleiskeskustelu muuten seurasi tuttuja latuja.

Hallitusmuodon yksityiskohtainen käsittely, jossa kansanedustajilla oli mahdollisuus muutosten esittämiseen, ei juuri muuttanut hallitusmuotoa. Seuraavaksi käyn läpi tätä, keskittyen mitä koen olennaiseksi. Tilanpuute ei mahdollista jokaisen muutosesityksen huomioimista. Edustaja Estlander teki ehdotuksen, jossa hallitusmuotoesitys palautettaisiin perustuslakivaliokuntaan ja siitä tehtäisiin monarkistinen. Esityksellä ei ollut käytännön merkitystä, mutta Estlanderin puheenvuoro on huomionarvoinen. Estlander kävi läpi salikeskusteluissa nostettuja esimerkkejä tasavalloista, Yhdysvaltoja, Sveitsiä ja Ranskaa, ja toteaa Yhdysvaltojen ja Sveitsin olosuhteiden eroavan Suomesta ja Ranskan tasavallan olevan kyseenalaisempi esimerkki. Estlander korosti monarkian sopivan suomalaisiin perinteisiin ja Ruotsi ja muu Skandinavian maat, jotka olisivat hänen mielestään Suomelle tärkeitä, ovat

---

²⁹ PTK 27/1919 Voionmaa 2.6.1919, 649–651; Alkio 2.6.1919, 651–654; Virkkunen 2.6.1919, 640–643; Hästbacka 2.6.1919, 638–640; Procopé 2.6.1919, 647–649.

³⁰ Ibid. Niukkanen 2.6.1919, 645–656; Andersson 2.6.1919, 665–666

monarkioita.³¹ Tämän jälkeen toista käsittelyä jatkettiin 3. kesäkuuta. Tällöin käytiin läpi muutosesityksiä, jotka keskittyivät pykälien muotoiluun ja yleensä kaatuivat, mutta Sosialidemokraattien Anton Kotonen sai muutosesityksiään läpi kirjesalaisuuden laajentamisesta ja kiellosta luovuttaa valtiollisia rikollisia.

Merkittävämpää keskustelua syntyi jälleen kielikysymyksen suhteen. Eriäviä näkemyksiä esitettiin, mitä ruotsinkielisten oikeuksien turvaaminen käytännössä tarkoittaa.

Edistyspuolueen edustajat Ritavuori ja Manner olivat epäileviä. Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajat taas ajoivat aktiivisesti kieliryhmänsä etuja, vaikka monet heistä suhtautuivat epäilevästi hallitusmuodon tasavaltalaisuuteen. Hjalmar Procopé piti ensimmäisen suomenkielisen eduskuntapuheensa ja valitteli ymmärryksen puutetta suomenkielisten suunnalta. Hän totesi Suomen olevan valtiollisesti yhtä, mutta sisältävän kaksi kansallisuutta.³² Esitykseen ei lopulta tullut tässä kohtaan muutoksia.

Seuraava merkittävä keskustelu käytiin presidentin veto-oikeudesta. Muutosesitysten luonne presidentin vallasta perustuslain suhteet ovat aika teknisiä, mutta keskustelussa toistuu, miten sosialidemokraatit mielellään vetoavat sveitsiläiseen parlamentarismiin, kun oikeistolle mieluisia esimerkkejä ovat Yhdysvaltojen vahva presidentti ja Ranskan tasavalta.

Käsiteltävä oli Paavo Virkkusen ehdotus, että kansanedustajat eivät saisi olla presidentinvaalin valitsijamiehiä. Virkkunen oli huolissaan, tulisiko presidentistä itsenäinen suhteessa eduskuntaan. Väinö Voionmaa puheenvuorossaan kyseenalaistaa Yhdysvaltojen vaalitapaa. Hän toteaa sen akutta tulleen huonojakin presidenttejä, tästä esimerkkeinä Jackson, Grant ja Roosevelt, jotka hänelle edustivat sellaisia vahvoja ja kyseenalaisia johtajia, joita Sosialidemokraatit parlamentarismilla haluavat välttää. Edistyspuolueen Tekla Hultin kysyi, että tiedetäänkö, johtuvat vaalitavasta ja voidaanko olla varmoja, että eduskunta valitsisi oikein. Rafael Erich kertoi, että Ranskan rajoitettu presidentinvalta johtui kokemuksista Napoleon III:n vallankaappauksesta, jollaista caesarismia ei Suomessa tarvitsisi pelätä.³³ Kuten yleensä, tässäkin keskustelu presidentin asemasta kulki oikeisto-vasemmisto-linjaa. Virkkusen muutosesitys ei mennyt läpi.

---

³¹ Ibid. Estlander 2.6.1919, 667–669.

³² PTK 28/1919 vp. Procopé 3.6.1919, 694–695.

³³ Ibid. Virkkunen 3.6.1919, 719; Voionmaa 3.6.1919, 719–722; Hultin 3.6.1919, 724; Erich 3.6.1919, 726–727.

Toinen käsittely jatkui 4. kesäkuuta. Oikeistosta Procopén ja R. Erichin muutosyrityksellä yritettiin poistaa maininta, että valtioneuvoston jäsen olisi nautittava eduskunnan luottamusta, siten heikentäen hallitusmuodon parlamentarismia.

Hallintoalueiden pykälää koskevan muotoilun käsittely synnytti jälleen kovan keskustelun kieliasiaista. Maalaisliiton Artur Wuorimaa katsoi esitetyn muotoilun tarjoavan liian paljon ruotsinkielisille ja syytti ruotsinkielisiä identifioitumisesta ”itäruotsalaisina” hajottaen näin Suomea. Tämä pöyritytti ruotsinkielisiä. Ruotsalaisen kansanpuolueen Georg von Wendt täsmensi, että termillä tarkoitetaan suomalaisia, jotka puhuvat ruotsia. Santeri Alkio omassa puheenvuorossaan kävi läpi Etelä-Pohjanmaan oloja ja miksi tiukat kielirajat hallintoalueiden osalta tulisi ongelmallisiksi. Sosiaalidemokraattien Jaakko Kelo ilmaisi, että puolueen tavoite on lopettaa kaikki kielisorto maassa. Maalaisliiton Antti Juutilainen mielestä ruotsinkielisellä kansanosalla ei pitäisi olla enempää valtaa ja omaisuutta kuin sen osuus väestöstä sallii.³⁴ Keskustelu oli pitkä ja käsitteli mm. eri väestöryhmien asutuksen kehittymistä. Vaikka ruotsinkielisten vaatimukset kielellisestä tasavertaisuudesta hyväksyttiin, niin suomenkielisissä epäiltiin sopivaa tasoa. Lopulta täysistunto hyväksyi pykälän muokkauksen.

Päivän viimeinen muutosesitys koski evankelisluterilaisen kirkon aseman kirjaamista hallitusmuotoon. Vaikka luterilainen kirkko koettiin tärkeäksi, niin tällainen kirjauksen katsottiin olevan tarpeeton.

Toinen käsittely päättyi 5. kesäkuuta, jolloin muutosesityksiä tehtiin virkamiesten ja suurlähettiläiden nimittämistä koskevista pykälistä. Kokoomuksen Hugo Suolahden muutosesityksessä yritettiin estää, että ensimmäiset presidentinvaalit käytäisiin eduskunnassa valitsijamiesvaalin sijasta. Esitys kaatui. Kokoomuksen Mikko Erich teki muutosesityksen, jossa ”presidentti”-termin sijasta valtionpäämiestä kutsuttaisiin ”esimieheksi” ja perusteli sitä etymologialla suomalaisten ääntämisvaikeuksilla sanan kanssa. ”Presidentti”-termin katsottiin kuitenkin vakiintuneen suomen kieleen muiden maiden valtionpäämiehistä puhuttaessa.³⁵

3.4 Hallituksen esitystä ei julisteta kiireelliseksi

Kolmas käsittely, jossa hallitusmuotoesityksen toivottiin menevän läpi, alkoi Edistyspuolueen Heikki Ritavuoren pitkällä ja juhlallisella puheenvuorolla. Ritavuori kertaili lähihistoriaa ja

---

³⁴ PTK 29/1919 vp. Wuorimaa 4.6.1919, 754–755; von Wendt 4.6.1919, 757; Ministeri Alkio 4.6.1919, 757–759; Keto 4.6.1919, 759–760; Juutilainen 4.6.1919, 761–762.

³⁵ PTK 30/1919 vp. M. Erich 5.6.1919, 814; Ryömä 5.6.1919, 815.

katsoi kansanvaltaisen tasavaltalaisen hallitusmuodon olevan ainoa vaihtoehto Suomelle. Ritavuori varoitti välitilan jatkumisesta ja nosti huhut Pietariin tehtävästä sotaretkestä. Hän muistutti, että eduskunnan Mannerheimille annettu valtionhoitajan valta on väliaikainen. Ritavuori kävi läpi hallitusmuotoesityksen pykälä ja kysyi, ovatko Kokoomus ja Ruotsalainen kansanpuolue valmiita estämään hyväksyminen, kun Suomi sitä sisällisen rauhan ja järjestyksen että ulkoisen menestyksen takia tarvitsee.³⁶ Moni edistyspuoluelainen ja maalaisliittolainen piti puheenvuoron, joka jakoi saman hengen Ritavuoren kanssa.

Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajien puheenvuorot jakaantuivat. Moni oli tasavaltalaista hallitusmuotoa ja sen kiireellistä käsittelyä vastaan. Emil Hästbacka piti toisena puheenvuoron, jossa kristinusko rooli oli vahva. Monarkian tukijat kansanpuolueessa hyväksyivät vuoden 1772 hallitusmuodolla jatkamisen. Mutta Georg Schauman katsoi vuoden 1772 hallitusmuodon menettäneen merkityksensä ajan kuluessa ja tapahtuneiden valtiopäivämuutosten myötä. Georg von Wendt katsoi kansallisen edun vaativan hallitusmuodon hyväksymistä.³⁷

Keskustelu sähköistyi, kun Kokoomuksen E. N. Setälä ryhmänsä suulla ilmoitti, että ryhmässä ei ole valmiutta sillä kohtaa hyväksyä hallitusmuotoa. Perusteluiksi Setälä mainitsi, että kokoomuslaisten vaatimuksia presidentin valinnasta, erottamisesta ja veto-oikeudesta ei ole kuultu tarpeeksi. Kaikki kokoomuslaiset eivät tähän yhtyneet ja Erkki Kaila sekä Mikko Erich katsoivat kansallisen edun vaativan hallitusmuodon hyväksymistä.³⁸ Santeri alkoi näyttää tuskastuneen ja kysyi, että äänestetäänkö tänäänkin maaliskuussa 1917 aloitettu hallitusmuoto vaalien yli. Alkio kertoo hallitusmuototilanteen vaikuttavan talouteen ja mainitsee, miten Viro sai lainan Pohjois-Amerikasta, kun Suomi ei sellaista ole saanut. Alkio kehui Sosiaalidemokraattien sovintohalukkuutta hallitusmuotoasiasta ja varoitti kokoomusta, että vaalien jälkeen tehtävä hallitusmuoto voi olla vasemmistolaisempi. Keskustelun myöhemmässä vaiheessa ministeri Juho Vennola Edistyspuolueesta luennoi, että sekä Venäjän uhka idästä, sisäiset vaikeudet ja taloustilanne pakottavat hallitusmuodon hyväksyntään. Vennolan mielestä Kokoomuksen vetoaminen omiin tavoitteisiinsa on väärin, sillä mikään puolue ei saanut kaikkia tavoitteitaan läpi.³⁹ Kolmannen käsittelyn ainoan puheenvuoron sosialidemokraateista piti Hannes Ryömä. Ryömän mukaan hän tai hänen

---

³⁶ PTK 33/1919 vp. Ritavuori 14.6.1919 875–879

³⁷ Ibid. Hästbacka 14.6.1919, 879–882; Schauman 14.6.1919, 894–895; von Wendt 14.6.1919, 898–899.

³⁸ Ibid. Setälä 14.6.1919, 896–898; Kaila 14.6.1919, 914–915; M. Erich 14.6.1919, 917–918.

³⁹ Ibid. Ministeri Alkio 14.6.1919, 899–902; Ministeri Vennola 14.6.1919, 920–922.

puolueensa ei ole erityisen tyytyväinen hallitusmuotoesitykseen, mutta katsoo hyväksymisellä estettävän sotaisen seikkailupolitiikan ja monarkistien kaappauksen. Myös taloustilanne vaati hyväksymistä. Ryömän mukaan Sosialidemokraatit haluavat vaikuttaa presidentti-instituution traditioiden kehittymiseen osallistumalla eduskunnassa tapahtuvaan ensimmäiseen presidentinvaaliin.⁴⁰ Keskustelun loppupuolella pääministeri Castrén ilmoitti valtioneuvoston kannattavan yksimielisesti hallitusmuodon hyväksymistä sisä- ja ulkopoliittista syistä.⁴¹

Hallitusmuotoesitys ei saanut tarvittavaa 5/6-enemmistöä kiireelliseksi julistamista varten, äänestys päättyi luvuin 163–33. 31 kansanedustajaa jätti vastalauseen pöytäkirjaan.

Tunnelman tiivistää Juho Niukkanen vastalause: Vaikka kokoomus tarvitseekin käsittääkseni tehokkaampia toimenpiteitä kuin vastalauseita, niin minäkin voin yhtyä siihen.⁴²

Kolmannessa käsittelyssä ylivoimainen enemmistö piti hallitusmuodon hyväksymistä kiireellisenä välttämättömänä, eikä oikeiston viivytyks, jota tehtiin periaatteellisista tai taktisista syistä, saanut ymmärrystä.

3.5 Tasavaltalainen hallitusmuoto hyväksytään

Jotta tasavaltalainen hallitusmuoto saatiin hyväksytyksi, turvaututtiin puolueiden välisiin neuvotteluihin ja teknisiin temppuihin, joilla alun perin Heikki Ritavuoren valtiopäivien alussa tehty aloite muokattiin melkein identtiseksi jarrutetun esityksen kanssa.⁴³ Tämä Ritavuoren aloite tuli täysistunnon ensimmäiseen käsittelyyn 17. kesäkuuta. Keskustelussa menettelytapa sai kritiikkiä oikealta ja jopa tasavallan kannattajat pitivät menettelyä poikkeuksellisena.⁴⁴ Toinen käsittely käytiin heti seuraavana päivänä, jossa ei käyty ollenkaan yleiskeskustelua. Yksi muotoilukorjaus meni läpi, mutta kaikki oikealta tehnyt muutokset hylättiin.⁴⁵

Ratkaiseva päivä oli 21. kesäkuuta. Keskustelu koostui lähinnä kokoomuslaisten puheenvuoroissa, joissa he perustelivat, miksi nyt hyväksyvät hallitusmuodon ja kehuivat omaa toimintaansa. Ensimmäisessä puheenvuorossa Paavo Virkkunen kertoi, että nyt käsillä oleva hallitusmuoto on huomattavasti parempi kuin ensimmäinen. Virkkunen kiitteli, että presidentin asema on nyt vahvempi. Virkkusen mukaan kokoomus ei ollut halunnut jarruttaa

⁴⁰ Ibid. Ryömä 14.6.1919, 926–928.

⁴¹ Ibid. Pääministeri Castrén 14.6.1919; 928–929.

⁴² Ibid. Niukkanen 14.6.1919, 982.

⁴³ Lindman 1968, 416–421.

⁴⁴ PTK 38/1919 vp. 963–967.

⁴⁵ PTK 39/1919 vp. 969–974.

tasavaltalaisen hallitusmuodon säätämistä, vaan myötävaikuttaa. Virkkusen mukaan kokoomuksen päätös ei ollut painostuksen, vaan vapaan harkinnan tulos.⁴⁶ Seuraavat kokoomuslaisten puheenvuorot jatkoivat samoissa ylevissä tunnelmissa. Edistyspuolueen Juho Kaskinen puhui hallitusmuodon hyväksymisen tärkeydestä ja esitti, että hyväksyminen tapahtui yksimielisesti. Ernst Estlander lyhyessä puheenvuorossaan kertoi äänestävänsä kiireelliseksi julistamista vastaan. E. N. Setälä puolusti vähemmistön perustuslaillista oikeutta äänestää kiireellisyyttä vastaan, valitteli että kaikkia hänen tavoitteitaan ei myönnytyksistä huolimatta ole mukana, mutta sanoi äänestävän hallitusmuodon puolesta. Kokoomuksen Theodor Homén ilmoitti parannusten olleen riittämättömiä ja äänestävänsä vastaan.⁴⁷ Selvästi tässä vaiheessa vain kokoomuslaisille oli merkitystä, mitä täysistunnossa sanottiin. Äänestyksessä hallitusmuotoehdotus julistettiin kiireelliseksi äänin 173–23.

Seuraavaksi äänestettiin hallitusmuodon hyväksymisestä, joka tapahtui äänin 165–22. Puhemies Relander kiitti suomeksi ja ruotsiksi valtioteosta, joka osoitti, että suomalaiset eivät ole puolueriitojen rikkirepimä kansa. Olkoon tietoisuus tästä takeena siitä, että tämä kansa lähtiessään uuden hallitusmuotonsa turvissa kulkemaan tulevaisuuttaan kohti, on myöskin kykenevä itsenäisenä kansana itsenäistä elämäänsä elämään. Pääministeri Castrén julisti *Eläköön Suomen tasavalta!*, minkä johdosta edustajat yhtyivät kolminkertaiseen eläköön huutoon.⁴⁸ Näin hallitusmuodon käsittely eduskunnassa päättyi juhlallisiin tunnelmiin. Valtionhoitaja Mannerheim hyväksyi uuden hallitusmuodon 17. heinäkuuta.

---

⁴⁶ PTK 43/1919 vp. Virkkunen 21.6.1919.

⁴⁷ Ibid. Kaskinen 21.6.1919, 1025–1026; Estlander 21.6.1919, 1026; Setälä 21.6.1919, 1026–1028; Homén 21.6.1919, 1028.

⁴⁸ Ibid. Puhemies 21.6.1919, 1029; Pääministeri Castrén 21.6.1919; 1029.

4 Täysistuntokeskusteluiden analysointi

4.1 Puolueiden toimintatavat

Vaikka oikeisto, siis Kansallinen kokoomus ja Ruotsalainen kansanpuolue, vastusti parlamentarismia, oli sen edustajat aktiivisimpia sekä täysistunnon keskusteluissa että esityksissä. Ruotsalaisen kansanpuolueen riveistä löytyivät äänekkäimmät monarkian kannattajat, vaikka kaikki heistä eivät olleet monarkisteja. Puolueen edustajat myös puolustivat ahkerasti ruotsin kielen asemaa. Kokoomuslaiset tuntuivat taas ottaneen täysistuntokeskustelut osaksi vaikutustaktiikkaansa. Ryhmän merkittävät hahmot, kuten Setälä ja Virkkunen usein ilmaisivat täysistuntokeskusteluissa, että ovat valmiita viemään tasavaltalaista hallitusmuotoa eteenpäin, mutta haluavat sen eteen myönnytyksiä, yleensä vahvasta ja eduskunnasta riippumattomasta presidentistä. Ennen hallitusmuodon lopullista hyväksymistä kokoomuslaiset käyttivät puheenvuoroja onnitellakseen itseään hyvästä työstä.

Keskiryhmät, eli Maalaisliitto ja Kansallisen edistyspuolue, osallistuivat täysistuntokeskusteluihin maltillisesti, mutta tunnollisesti. Molemmat puolueet olivat tasavaltalaisten hallitusmuotoesitysten takana. Hallituksessa istunut Maalaisliiton Santeri Alkio tavoitteli sovintoa puheenvuoroissaan, mutta osasi tarpeen tullen iskeä takaisin. Maalaisliitosta löytyi kieliasioissa suomenkielisten asiaa kovasti puolustaneita. Edistyspuolueen edustajat eivät olleet yhtä paljon äänessä, mutta puolustivat hekin suomenkielisten asiaa. Heikki Ritavuori näytteli tärkeää hahmoa tasavaltalaisille ja hänen alun perin tekemänsä aloite päättyi hyväksytyksi hallitusmuodoksi.

Sosialidemokraatit olivat 80 kansanedustajalla selvästi suurin ryhmä, mutta heidän edustajansa olivat hallitusmuotokeskustelussa passiivisia. Niissä puheenvuoroista, joita puolueen edustajat pitivät, oli helppo aistia tyytymättömyys hallitusmuodosta neuvoteltuun kompromissiin, mikä maistui heille liian porvarilliselta. Sosialidemokraateista silti pidettiin hyviä puheenvuoroja, mainittakoon Väinö Voionmaan asiantuntevat arviot. Taustalla oli kansalaissodan jälkeen uudelleenkäynnistetyn Sosialidemokraattisen puolueen kokemattomuus, mutta myös strategia. Sosialidemokraatit keskittyivät vuoden keväällä enemmän Castrénin hallituksen vastustamiseen ja välikysymyksiin sotaisia aikeita vastaan ja vankien kohtelusta.⁴⁹ En voi tätä todistaa, mutta teoreettisella tasolla voi kysyä, olisiko Sosialidemokraatit saaneet paremmin tavoitteitaan läpi hallitusmuodossa, jos olisivat

---

⁴⁹ Tanner 1948,463–500.

osallistuneet ahkerammin täysistuntokeskusteluihin samanlaisella taktiikalla kuin Kokoomus. 80 edustajan tai edes osan panos hallitusmuotokeskusteluissa olisi muuttanut keskusteluiden dynamiikkaa. Sosialidemokraatit kuitenkin onnistuivat taktikoimaan heille mieleisen Ståhlbergin valinnan presidentiksi hallitusmuodon hyväksymisen jälkeen. Suomen kristillisen työväenpuolueen kaksi edustaja osallistui hallitusmuotokeskusteluihin.

4.2 Keskusteluiden sisältö

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen länsivaltojen voitettua ja Saksan hävittyä oli luonnollista, että hallitusmuotokeskustelun myönteiset esimerkit löytyivät lännestä. Kolme tasavaltaa, joita eniten nostettiin esimerkeiksi, olivat Yhdysvallat, Ranska ja Sveitsi. Sveitsi oli jo pidempään ollut parlamentarismia tavoittelevien Sosialidemokraattien mallimaa. Tosin oikeistopuolueissa tunnuttiin nähneen paremmin, että laajan itsehallinnon omaavista kantoneista koostuva Sveitsi ei olisi toimiva esimerkki Suomen oloihin. Yhdysvallat olivat vahvan presidenttivallan kannattajien suosikki. He jotka Yhdysvaltoihin viittasivat, tuntuivat tuntevan maan perustuslain hyvin. Yhdysvaltojen esimerkin merkityksestä kertoo, että kun Yhdysvaltojen perustuslaissa ei vielä vuonna 1919 ollut presidentille asetettu kausirajoitusta, ei kausirajoituksesta puhuttu eduskunnassakaan. Ranskan tuolloin vakiintunut kolmas tasavalta oli sekä myönteinen esimerkki tasavallasta, että varoittava esimerkki parlamentista riippuvaisesta presidentistä. Englantiin viitattiin vähemmän, eikä sen pääministerivetoinen parlamentarismi kelvannut esimerkiksi. Ruotsiin ja muihin pohjoismaihin viittasivat Ruotsalaisen kansanpuolueen monarkistit, joille Skandinavian kuningaskunnat kelpasivat hyvin viiteryhmäksi Suomelle. Suomelle yleensä tärkeä Saksan mahti nähtiin murtuneena ja Venäjään viitattiin uhkana menneisyydessä ja nykyisyydessä.

Vaikka tasavaltalainen hallitusmuoto säädettiin, niin äänekäs vähemmistö Ruotsalaisesta kansanpuolueesta kannatti vielä sitä ja kokoomuksesta moni ilmoitti olevansa monarkisti, joka on valmis tasavaltaan. Pääjännite keskusteluissa oli presidentin asema. Oikealla ajettiin vahvan presidentin asemaa, kun vasemmisto kannatti parlamentaarista mallia. Keskipuolueet tasapainottelivat välissä.

Muuten kiivainta keskustelua aiheutti kielikysymys. Tässä tunteet kenties kuumenivat eniten. Vaikka eduskunnassa vallitsi ymmärrys ruotsinkielisten aseman turvaamisesta, niin suomenkielisestä oikeistosta esitettiin näkemyksiä, että hallitusmuodon pykälissä olisi menty liian pitkälle ja viitattiin ruotsinkielisen yläluokan sortoon ja epäiltiin jopa ruotsinkielisten suomalaisuutta. Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajien reaktio oli tähän ymmärrettävän

kielteinen, he korostivat olevansa ruotsinkielisiä suomalaisia. Evankelisluterilaisen kirkon asema puhutti ja erimielisyyttä oli, miten luterilaisen kirkon asema pitäisi hallitusmuotoon kirjata. Keskustelu osoittaa, että kirkko koettiin tärkeäksi osaksi suomalaisuutta.

Mielenkiintoinen oli kokoomuslaisten yritys nostaa ”kansanvaltio” ja ”esimies” käytettäviksi ilmaisuiksi ”tasavallan” ja ”presidentin” tilalle.

Esittelin alaluvussa 2.3 Paavo E. Kauppisen tulkinnan, että vuoden 1919 hallitusmuodon myötä Suomesta tuli ”the Liberal West” -tyylinen parlamentaarinen valtio. Miten tämä tulkinta sopii yhteen eduskuntakeskusteluiden kanssa? Teoreettinen keskustelu keskittyi eniten presidentinvaltaan ja parlamentarismiin. Hallitusmuoto oli kirjauksiltaan liberaali, eikä näitä kirjauksia keskusteluissa kyseenalaistettu. Huomioitava poikkeus oli kokoomuksen piirissä esitetty ehdotus, että presidentin pitäisi olla evankelisluterilaisen kirkon jäsen, joka ei saanut kannatusta. Kielenkäytössä ilmaisu ”kansanvalta”, jonka tärkeyttä yleisesti korostettiin, symboloi mielessäni keskustelussa länsimaisia liberaaleja arvoja kotimaiseen muotoon puettuna. Sosialidemokraatteihin kohdistunut vaalihäirintä ja Mannerheimiin yhdistetyt kaappaushankkeet saavat pohtimaan, kuinka syvästi oikeisto oli kansanvaltaan tuolloin sitoutunut, mutta täysistunnossa he eivät sitä ainakaan vastustaneet.

5 Johtopäätökset

Vuoden 1919 eduskuntavaalit, jonka tasavaltalaiset puolueet voittivat, ja sitä seurannut eduskuntakäsittely osoittivat täysin selvästi, että Suomessa haluttiin siirtyä tasavaltaan. Esitetty hallitusmuoto sai kritiikkiä sekä oikealta että vasemmalta laidalta, mutta lopulta Sosialidemokraatit kaikkien edustajien toimesta ja oikeisto lukuun ottamatta kourallista Ruotsalaisen kansanpuolueen ja Kokoomuksen edustajia hyväksyivät tasavaltalaisen hallitusmuodon. Uuden hallitusmuodon oikeistolaisilla vastustajilla ei kuitenkaan ollut esitettävää uskottavaa vaihtoehtoa tasavallalle, jolla olisi kannatusta. Vuoden 1772 kustavilaiseen hallitusmuodon puolustaminen oli tarrautumista ohi menneeseen aikaan. Osa monarkisteista pyrki saamaan torjuntavoiton ajamalla vahvaa presidenttiä, mikä näkyi näissä keskusteluissa. Sosialidemokraatit puolustivat taas voimakkaasti parlamentarismia. Kun vuoden 1919 hallitusmuoto selvisi läpi myrskyisän 1900-luvun, kunnes se korvattiin vuoden 2000 perustuslailla, osoittaa se eduskunnan onnistuneen tehtävässään 1919. Oikeistolaisten epäilevästä suhtautumisesta tasavaltalaiseen hallitusmuotoon voi nähdä merkkejä tulevasta 1920- ja 30-lukujen oikeistoradikalismista. Vasemmistostakin hallitusmuotoa kritisoiitiin, mutta vasemmistolainen kritiikki nousi merkityksellisesti vasta toisen maailmansodan jälkeen ja 1900-luvun lopun perustuslakiuudistuksissa. Vuoden 2000 perustuslain vahva parlamentarismi kertoo, miten Suomi ajan myötä siirtyi linjaan, jota Sosialidemokraatit piti esillä 1919.

Eduskuntakeskustelu oli parhaillaan asiallisia ja mietittyä puheenvuoroja laajasti eri lähtökohdista ruotsinkielisistä monarkisteista suomenkieliseen sosialisteihin. Yksittäisten edustajien oma asiantuntemus ja mielenkiinnon kohteet näkyvät puheenvuoroissa. Kielikysymys ja kirkon asemat herättivät tunteita. Eduskuntakeskustelut ovat kiinnostavaa materiaalia historiankirjoitukselle ja politiikantutkimukselle. Vuoden 1919 hallitusmuodon vahva länsimainen ja liberaali muoto osoittaa, että suomalaisessa politiikassa oli itsenäistymisen aikana vahva kansainvälinen ja länteen suuntautunut ulottuvuus.

Lähteet

Alkuperäislähteet:

Valtiopäivät 1919, pöytäkirjat.

Muistelmakirjallisuus:

Tanner, Väinö. *Kuinka se oikein tapahtui – Vuosi 1918 esivaiheineen ja jälkiselvittelyineen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 1948.

Tutkimuskirjallisuus:

Kauppinen, Paavo E. *Suomen valtiosääntöjen aate- ja käsitehistoriallisesta taustasta – Yleiskatsaus perinteiden alkuperään ja kehitykseen*. Tampere: Tampereen yliopisto, 1992.

Lindman, Sven. *Suomen kansanedustuslaitoksen historia VI, Eduskunnan aseman muuttuminen 1917–1919*. Helsinki: Eduskunnan historiakomitea, 1968.

Paasivirta, Juhani. *Ensimmäisen maailmansodan voittajat ja Suomi – Englannin, Yhdysvaltojen ja Ranskan sekä Suomen suhteita vv. 1918–1919*. Porvoo: Werner Söderströmin osakeyhtiö, 1961.

Esko Riepula, Jukka Kultalahti ja Teuvo Pohjalainen. *Kenellä valta valtiossa – Kuninkaiden ja säätyjen vallasta kansan valtaan – Perustuslakiemme pitkä kaari*. Tampere: Vastapaino, 2019.

Tiihonen, Seppo. *Vallan kumoukset Suomessa 1917–1919 – Suomi ja vallan verkostot*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 2019.